

॥ अथ विवाह सामग्री ॥

राशि	सहस्रमुलिका	श्रुत	परात	
केशर	5/ धूपबत्ती	५० चीनी	51 कन्यादान की	परात
नारा	5- धूपबत्ती	५० यव	51 कन्यादानका	लैटाटा
अगीर	5- नैवेद्य	५11 जावल	511 कन्याको	वरद्व
मुका	5- पान	५० कुशा	5२ वरको	वस्त्र २
बुकी हरदी	5- सोपरी	१०० काँसे की	कटाटा	२ धान का
सूजा आटा	51 अतुफल	आज्यशाला	१ बौंस का	सुप
दूज व माला	२० नाटयट	४ ताजपात्र	१ परास की	व आम को
तुलसी दुर्गा	दूध	51 पंचपात्र	१ बाल	वेदी को
पंचपल्लव	दही	51 आचमनी	१ पत्तल	
सर्वायुर्वा	सद्यत	51 बसोपवीन	जोड़ी	१ पुरवा
दिया	१० कन्यादान	भक्तिहा सुवर्ण	२ वरण	थोटी २
दियरी	२५ गौशाल	२ काटा	२ आचमनी	२ पूर्णपात्र
शुभ	१ कन्यादान	से गुरुगुरुया	१ बलिगा	(२)
आटा को	१ गाना	विषवरत्नादि	१ सिद्ध	5- शिखारा

* इति विवाह सामग्री *

लोहेका कुराणा
देंसा रेजकी करया

नयः शुभया धर्मसुतो यथाति नहुषः कुर्वन्तु नो मंगलम् ॥५॥ गारी श्रीरदितिः सुपर्णजननी कर्दु-
 र्महैन्द्रप्रिया सावित्री च सरस्वती च सुभर्षी सत्यव्रताऽरुधती । सत्या जीववती च रुक्मभगिनी
 स्वाहा पितृणां प्रिया वेला चाभ्युनिधेः समीनमकराः कुर्वन्तु नो मंगलम् ॥ ६ ॥ शेषस्तत्रककाल-
 कृत्कुमुदाः पद्मस्तथा वासुकिः यः कर्कोटक शंखपद्मक इति ख्याताश्च ये पद्मगाः । अन्ये कानन-
 गण्डेषु जलधौ ये चान्तर्क्षे स्थितारो प्रातःस्मरणेन च प्रतिदिनं कुर्वन्तु नो मंगलम् ॥ ७ ॥
 गंगा सिन्धु सरस्वती च यमुना गोदावरी नर्मदा कावेरी शरदू महैन्द्रनया चर्मणवती वेणिका ।
 लिप्ता वेत्रवती महासुरनदी ख्याता चया गंडकी पूर्णा पूर्णजलैः समुद्रसहिता कुर्वन्तु नो मंगलम् ॥८॥
 इति मंगलाष्टकं सप्तमं ॥

बानू कोयीप्रसाद भार्गव द्वारा-

भार्गवभूषण प्रेस, त्रिजोचन-काशी में मुद्रित ।

अथ मङ्गलाष्टकम् ।

हेम्वः सुप्रजितो गुणमयो लम्बोदरः श्रीयुतः श्रीशुगडो गजकर्णको गजमुखो गभीर-
विद्यो शुणी । गौर्याः पुत्र गणेश्वरो हरस्तो गोविन्दश्च जाह्नतो यात्राजन्मविवाहकार्यसमये कुर्या-
त्सदा मङ्गलम् ॥ १ ॥ श्रीमत्पंकजविष्टो हरिश्चो वायुर्भृंहन्त्रोऽनलः चन्द्रो भास्करवित्तपाल-
वरुणप्रेताधिपा नैऋतिः । प्रथमो नलकृत्वरः सुगजश्चिन्तामणिः कौरितुम्भः स्वामी शक्तिधरश्च
लांगलधरः कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥ २ ॥ गङ्गागोमतिगोपतिर्गणपतिर्गोविन्दगोवधर्नो गीतागोम-
यगौरिजो गिरिस्तुता गङ्गाधरा गातमः । गायत्री गरुडो गदाधर गया गभीरगोदावरी गन्धर्वप्र गोपगो-
कुलगणाः कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥ ३ ॥ नेत्राणां त्रितयं शिवां पशुपतिं अग्नित्रयं पावनं यत्सिद्धि-
ष्णुपदत्रयं त्रिशुवनं स्यातं च रामत्रयम् । गंगावाहपथत्रयं सुविमलं वन्दे त्रयं ब्राह्मणम् सन्धानां
त्रितयं द्विजैरपि श्रुतं कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥ ४ ॥ वाल्मीकिः सनकः सनन्दनसुनिव्यासो वसिष्ठो
भृगुर्जबालिर्जम्दग्निरामजनको गर्गागिरिगौतमाः । मांघाता भरतो नृपश्च सगरो धन्यो दिल्लीगो

अथ शाखोच्चारः ।

यत्पदं सकलं पदं श्रियं स नो वितनोतु । अगजाजनन गजाननो विनवनं च धुनोतु ॥१॥ मिथिलोपतितनयापतिं हृदि परमं प्रणिधाय । क्रियते तत्परिणयकथा रवनं विबुधजनाय ॥२॥ अभद्रयोच्चानामतः पुरा पुरी निजधाम । रक्विकृतिलक्ष्मशीभुजं तथा स्वराणां साम ॥ ३ ॥ तत्र दशरथा राघवो राजा चिरं राज । यं पितरं जगतां पतिः जगद्वनाय वभाज ॥ ४ ॥ भूपतिरमलकुलोद्भव दारत्रयसुपर्वाद । सोऽपि न तत्र रमन्नलं पुत्राजननमसोढ ॥ ५ ॥ स तदा स्वकुलपुरोधसा तदुपायं विचिकाय । भूपतिरयतत तद्दिश ऋष्य विषाण वशाय ॥ ६ ॥ मुनिरागत्य स भपतेः पुत्रयागमतनिष्ट । तेन हि पुत्रवतुष्टयी हरिकालिभिरजनिष्ट ॥ ७ ॥ रामस्तत्र रमापतिः स्वयं पुरोऽवततार । त्रीनपि यो भरतादिकान् अनुजनयाऽनुचचार ॥ ८ ॥ तानथ चतुरो भूपतिः यथाकालमुपनीय । निगमानद्भवतोऽखिलान् दध्यापयददुनीय ॥ ९ ॥ गाधिसुतो मुनिरेकदा दशरथगृहानवाप । निशिचरहतयजनो यदा ब्रह्म न साधु जजाप ॥ १० ॥ इति शाखोच्चारः ॥

५ वरस्यासुकशर्मणाः पुत्रोऽयं प्रयत्नपाणिः शरणं प्रपद्ये स्वस्ति संवादेषु भयोर्बुद्धिर्वर-
 ङ्गयथोर्भङ्गलमारता वरश्चरञ्जीवी भवतात्सभ्या साधिवी भूयादिति द्वितीयशास्त्रो-
 क्तारः । ॐ पुनस्तु । मां देवजनाः पुनस्तु मनसाधिपः । पुनस्तु विश्वा भूतानि जातवदः
 पुनाहि मां स ॥ १ ॥ देकुंठो गरुडध्वजो मथुरिपुः पीताम्बरः केशवो दैत्यारिः पुरुषो-
 त्तमः सुरवरो विश्वंभरः श्रुतिपतिः ॥ गोविन्दो जनवक्त्रभो सुररिपुः श्रुदेवकानन्दनः
 वंसार । तिथोरलजो गुणनिधिः कुर्यात्सदा मङ्गलम् ॥ २ ॥ अद्गुल्या कः कपाटं प्रहरति
 कुटिलो माधवः किं वसन्तो नो चक्रां किं कुलालो न हि धरणिधरः किं द्विजिह्वः फणी-
 ंद्रः ॥ नाहं धोरिहिरद्वीं विमुतं खगपतिर्नो दरिः विङ्कपीन्द्रः इत्थं राधोवचोभिः प्रह-
 सिद्वदनः पातु वश्रकपाणिः ॥ इति शास्त्रोक्तारः ॥

शिष्टवार्शुस्य स्वस्ति श्रीमतः अमुकगोत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशाखाध्वेतुरमुकशर्मणः
प्रपौत्रोऽयं स्वस्ति श्रीमिद्विबुधाविशद्वबुध्याद्विषधराधिपेन्द्राधिधेयमाधुर्याऽऽनिध्वानो-
क्तधर्मधुरीणैकमाधवध्यानलब्धलब्धातिसिद्धान्तधारणाधिकारत्राधिकसमाधुत्वाभु-
धिधैर्यसिध्वधर्माधंसनश्रद्धान्तःकरणधारणविबुधाविशदारविन्दालगोविन्दान्द्रुत्पदार-
विन्दाऽपलवुन्दान्निवादिदानन्दामन्दकराखिलवृन्दवनरमणभ्रमरातिभयभारतभूष-
णातिभूषितैकभूसुराधिराजस्य स्वस्ति श्रीमतः अमुकवेदान्तर्गतामुकशाखाध्वेतुर-
मुकसूत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणः प्रपौत्रोऽयं स्वस्ति श्रीमत्प्रचण्डचण्डदेर्ण्डभण्डली-
रमणशारङ्गाण्डखण्डवदाहसमताण्डवगाण्डीविषयकृतसभारकखण्डखण्डमण्डलीकृतभू-
मण्डलाखण्डसिकब्रह्माण्डमण्डपाधिपप्रचण्डचण्डमुण्डद्विधाकृतचण्डेर्दिडीरिण्डधवलचं-
डीरमरस्य स्वस्ति श्रीमतः अमुकवेदान्तर्गतामुकशाखाध्वेतुरमुकसूत्रस्याऽमुक-

भवतारकन्या सावित्री भयादिति प्रथमशास्त्रेऽचारः ॥ १ ॥ ॐ यज्ञप्रतापूरसुदैतिर्देवन्त-
दुसुसस्य तथैवेति ॥ दूरं गमन्त्योतिरेकन्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ १ ॥
ईशानो गिरिशो मूढः पशुपतिः शूली शिवः शङ्करो भूतेशः प्रमथाधिपः रमरहरो मूर्यु-
ञ्जयो धूर्जटिः । श्रीकण्ठो वृषभध्वजो हर भवो गङ्गाधरः उपम्वकः श्रीरुद्रः सुवृन्दव-
न्दितपदः कुर्यात्सदा मङ्गलम् ॥ १ ॥ कृष्णस्यागमनं निशम्य सहसा दृष्ट्वा फण्डिं
गुणं कौपीनं परिधाय चर्मकरिणः शम्भुः पुरो धावति कुत्तिः संवालिताहि सा नतमुखो
नरनो हरः पातु वः ॥ २ ॥ अस्यां रात्रावरिमन्मङ्गलमण्डपाभ्यन्तरे स्वस्ति श्रीमद्विविध-
विद्यालङ्कारशरदाविमलरोहिणिरमणरमणीयोदारसुन्दरदामोदरमकरन्दबुन्दशेखरप्रच-
ण्डखण्डमण्डलपूर्णन्दुनन्दनचरणकमलभाक्तितदुपरिमहानुभावसकलविद्याविनी-
तनिजकुलकमलकालिकाप्रकाशनेकभारकरसदाचारसत्त्वरितसकलत्तप्रतिष्ठाश्रेष्ठवि-

गताऽसु कशाखाः कतुरसुव सुत्रया सुव गोत्रया सुव प्रधरया सुकशर्मणः प्रयीत्रोऽयं स्वस्ति
 श्रीन्द्रमारण्यपदां रदिन्द्रभृगायमान सुद्रितापवर्गमार्थोपवेदाकुशलकोदंडमहिमंडलाख-
 एडराजद्वारकोदानसंतानसंतोषितयशः सदाधाराचरणे परित्यजगतिष्ठप्रतिष्ठाकृत-
 वीरिष्ठितिर्मुनिगणोपमानयश्चन्द्रकरधवलीकृतजगतिजतयस्य स्वस्ति श्रीमतः असु-
 कवेदान्तर्गतासुवशाखाः कतुरसुव सुत्रया सुकगोत्रया सुकप्रवरया सुकशर्मणः प्रयीत्रोऽ-
 यं ॥ स्वस्ति श्रीन्द्रविविधादिद्याविनोदवेषधिकसभयायमानविरलगद्यपद्यावलीविरच-
 नचतुरचठचरीणश्चुरतरवेदासौबुध्यधीरधुरीणान्तः करणविशदकुमुदकुसुमप्रकाश-
 जिरवज्जगदंडरुडमंडनविजययशोधवलीवृताशेषभुवनमंडलस्य स्वस्ति श्रीमतः
 असुकवेदान्तर्गतासुवशाखाः कतुरसुव सुकगोत्रया सुकप्रवरयाऽसुकशर्मणः पुत्रीऽयं प्रय-
 तपाणिः शरणं प्रदद्ये स्वस्ति संवादेषुभयोर्वृत्तवरकन्ययोर्मङ्गलपारतां वरिचरंजीवी

शान्तिः वनरपतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्वं शान्तिः शान्तिरेव
 शान्तिः सामशान्तिरेधि ॥ ३ ॥ सुशान्तिर्भवतु ॥ अथ शाखोच्चारः ॥ गौरिनन्दन-
 गौरवर्णवदनः शृङ्गारलभ्वोदरः सिन्दूरार्चितदिग्भजेन्द्रवदनः पाणौ शण्डनपुत्राः ॥
 कर्णौ लभ्वाविलम्बगण्डविलसत्कर्णौ च मुक्तावली श्रीविधनेश्वर विघ्नभञ्जनकरो देया-
 रसदा मंगलम् ॥ १ ॥ यावत्तोयधराधराधरधरा धाराधराभूधरा यावच्चारुसुचारुचारु-
 चमरं चार्णिकृतं चाभरम् । यावद्द्रावणरामरामरामं रामायणे श्रूयते दावद्भोगविभोग-
 भोगभवनं भोगायते नित्यशः ॥ २ ॥ अस्यां राज्ञावशिमन्मंगलमण्डपाभ्यन्तरे स्व-
 स्ति श्रीमद्विधिविध्याविचारचातुर्गविनिर्जितसकलवादिदृष्टोपरिविराजमानपदपदाध-
 साद्विधरचनोऽमृतायमान्यकाव्यकौतुकचमत्कारपरिणतनिसर्गसुन्दरसारस्वतसहजानु-
 भावगुणानिकरगुम्फितयशः सुरभीकृतमंगलमण्डलस्य स्वस्ति श्रीमतः असुकवेदान्त-

नित्यं पठेद्भक्तिमान्गंगासागरसङ्गमप्रतिदिनं रत्नानस्य पुण्यं लभेत् ॥ १० ॥ एभि-
 र्वरुधाः शिरसि पुष्पमालासुमर्षणम् ॥ इति मंगलाष्टकं समाप्तम् ॥ सीमंते च
 विवाहे च तथा चातुर्थकर्मणि ॥ मखे दाने व्रते श्राद्धे परत्नी दक्षिणतो भवेत् ॥ १ ॥
 संप्रदाने भवेत्तन्वा दृतहोमे सुमंगली ॥ वामभागे भवेद्दार्ढ्या परत्नी चातुर्थकर्मणि
 ॥ २ ॥ यज्ञकाले विवाहे च देवयगे तथैव च ॥ ह्यमाने तथा वामतो नाशीचं
 नैव सतकम् ॥ ३ ॥ इति विवाहपद्धतिः समाप्ता ॥

अथ शास्त्रोक्त्वारप्रारंभः ॥ ॐ गणानान्त्वा गणपति * हवामहे प्रियाणान्त्वा
 प्रियपति * हवामहे निर्धीनान्त्वा निधिपति * हवामहे वक्तो मम आहमजान्गर्भध
 मा त्वज्जासि गर्भधम् ॥ १ ॥ ॐ विश्वानि देवसवितर्दुरितानि परासुव । यद्भद्रन्त
 द्वाऽऽसुव । ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्ष * शान्तिः पृथिवीशा॥ नितरायः * शान्तिरोषधयः

संकरश्च सेनापतिः ॥ यत्नो वित्तपतिर्हरिश्च जगतं वायुः पतिः प्राणिनामन्ये ये
 पतयो वसंति सततं कुर्वतु ॥ ६ ॥ गंगा सिंधु सरस्वती च यमुना गोदावरी
 नर्मदा कावेरी सरयू महेंद्रतनया चर्मणवती वेदिका ॥ क्षिप्रा वेन्नक्षती महासुरनदी
 रूपाला च या गंडकी पुण्याः पूर्णजलाः समुद्रसाहिताः कुर्वतु ॥ ७ ॥ गंगा गोमति
 गोमती जणपतेर्गोविंद गोवर्द्धनो गीता गोमय गोरजो गिरिसुता गंगाधरो गौतमः ॥
 गायत्री गरुडो गाय गिरिपतिर्गभीरगान्धारी गंधर्वो गृहगोपगोकुलगणः कुर्वतु ॥
 ८ ॥ लक्ष्मीः कौरतुभपारिजातवसुराधन्वंतरिशचंद्रमा गावः कामदुधाः सुरेश्वरगजा
 रंभादिदेवांगनाः ॥ अश्वः सप्तमुखो विषं हरिधनुः शंखोऽमृतं चांबुधे रत्नानीति
 चतुदर्शी प्रातिदिनं कुर्वतु वो मंगलम् ॥ ९ ॥ इत्येवं वरमंगलाष्टकमिदं पापैव विध्वंसकं
 पुण्यं संप्रति कालिदासकविना वृत्तप्रबंधीकृतम् ॥ यः प्रातः शृणुयात्समाहितमना

कद्रुसुभगा भूतिः सुपर्णा शुभा सावित्री तु सरस्वती वसुमती सत्यव्रतासंधती ॥ स्वाहा
 ज्जावती च रुक्मभगिनी दुःस्वप्नविध्वंसिनी वेलां चांबुनिधेः समीनमकराः कुर्वंतु
 वो मंगलम् ॥ २ ॥ नेत्राणां त्रितयं शिवं पशुपतेरभिनत्रयं पाननं यद्द्विद्विष्णुपद्मत्रयं त्रिभुवने
 ख्यातं च रामत्रयम् ॥ गंगावाहपथत्रयं सुविमलं देवत्रयं त्रिस्वरं संस्थानां त्रितयं
 द्विजैरभिहितं कुर्वंतु ॥ ३ ॥ ऋश्वरथो वटवृक्षचंदनतरुमदारकल्पद्रुमौ जंबूनिवकदं-
 वचनसरला वृक्षाश्च ये लीहिणः ॥ सर्वे ते फलमिश्रितोः प्रतिदितं विश्राजिताः
 सर्वतो रम्यं चैत्ररथं सनंदनवनं कुर्वंतु ॥ ४ ॥ वाल्मीकिः सनकः सनंदनमुनिव्यासेः
 वसिष्ठो भृगुर्जाबालिर्जर्मदनिरत्रिजनको गार्गीशिरा गौतमः ॥ मांधाता ऋतुपर्ण-
 वेणुसगरा धन्यो दिर्दीपो नलः पुण्यो धर्मसुतो ययातिनहुषो कुर्वंतु वो ॥ ५ ॥
 ब्रह्मा वेदपतिः शिवः पशुपतिः सूर्यश्च चतुष्पतिः शक्रो देवपतिर्यमः पितृपतिः

लो भव ॥ तेजस्वी भव वैरिदपदर्लने दानैकनिष्ठे भव श्रीशंभोर्भव पादपुजनरतः
 सर्वोपकारी भव ॥ ३२ ॥ आयुर्वलं विपुलमस्तु सुखित्वमस्तु सौभाग्यमस्तु
 विशदा तव कीर्तिरस्तु ॥ श्रेयोस्तु धर्मभक्तिरस्तु रिपुलयोस्तु संमालयद्विशीमर्वा-
 हितसिद्धिरस्तु ॥ ३३ ॥ दीर्घयुर्भव जीव वरमशतं नश्यंतु सर्वापद्ः
 रवास्थ्यं संभज मुंच चंचलाधिपं लक्ष्म्यैकनाथो भव ॥ किं ब्रूमो भृगुगौतमात्रि-
 कपिलव्यासादिभिर्भाषितं यद्रामस्य पदाभिषेकसमये तच्चारस्तु ते मंगलम् ॥ ३४ ॥
 यावद्दिद्रादयो देवा यावच्चंद्रदिव्यकरी । यावद्ब्रह्मर्मक्रियालोके तावद्भूयात्स्थितिरनव ॥
 ॥ ३५ ॥ इति मंगलानि ॥ ॐ श्रीभरपंकजविष्टौ हृदिहरी वायुर्महेंद्रोऽनिलरचंद्रो
 भारकरवितपालवरुणप्रेताधिपा वै प्रहाः । प्रद्युम्नो नलकूबरः सुरगजद्विचतामणिः
 कीरनुभः स्कंदः शक्तिधरश्च लांगलधरः कुर्वंतु वो मंगलम् ॥ १ ॥ गोपी श्रीभदितिश्च

तमसस्तामसी यथा ॥ केतो भोगवती यद्वत्तथा त्वं भव भर्तारि ॥ १४ ॥ वासवस्य
यथेद्राणी काली वैश्वानरस्य च ॥ धर्मिणी धर्मराजस्य तथा त्वं भव भर्तारि ॥ १५ ॥
निर्ऋतेषु च धृतिर्धद्वारुणी वरुणस्य च । वायोर्ब्रह्मवती यद्वत्तथा त्वं भव भर्तारि ॥ १६ ॥
यत्त्रिणी धनदे यद्वत्पार्वती शंकरस्य च ॥ सावित्री वेत्सो यद्वत्तथा त्वं भव भर्तारि
॥ १७ ॥ अनन्तस्य यथा लक्ष्मी वसुदेवस्य रेहिणी ॥ रेवती बलभद्रस्य तथा त्वं
भव भर्तारि ॥ १८ ॥ धनपुत्रवती साध्वी सततं भर्तुं वस्त्रभ ॥ मनोज्ञाज्ञानसीता च तिष्ठ
त्वं शरदां शतम ॥ १९ ॥ जीवसूर्वासूर्भेदे बहुसौख्यसमन्विता ॥ सुभगा भोगसंपन्ना
यज्ञप्रती पतिव्रता ॥ २० ॥ अतिथीनागतान्सधुन्नात्तान्वृद्धान्गुह्यैतथा ॥ पुत्रय-
न्त्यो यथान्यायं शश्वद् गच्छन्तु ते सुभाः ॥ २१ ॥ पृथिव्यां यानि रत्नानि गुणवन्ति
गुणा ॥ निवेते ॥ तानानुहि त्वं कल्याणि सुखिनी शरदां शतम ॥ २२ ॥ पद्मासाध्वयो-

नलस्य च ॥ सती च ऋतुपर्णस्य तथा त्वं भव भर्तारि ॥ ९ ॥ पुलोमजा यथेन्द्रस्य
 वसुदेवस्य देवकी ॥ लोपासुद्रा ह्यगस्त्यस्य तथा त्वं भव भर्तारि ॥ ६ ॥ सूर्यस्य तपनी
 श्रैव वसुदेवस्य रोहिणी ॥ चन्द्रस्य रोहिणी यद्वत्तथा त्वं भव भर्तारि ॥ ७ ॥ शंतनो-
 र्च यथा गंगा सुभद्रा ह्यर्जुनस्य च । धृतराष्ट्रस्य गान्धारी तथा त्वं भव भर्तारि ॥ ८ ॥
 गौतमस्य यथाहित्या पांडवानां च द्रौपदी ॥ वालिनश्च यथा तारा तथा त्वं भव
 भर्तारि ॥ ९ ॥ मन्दोदरी रावणस्य राघवस्य च जानकी ॥ कुन्ती च पंडुराजस्य तथा
 त्वं भव भर्तारि ॥ १० ॥ अत्रैर्यथानसुया च जमदग्नेश्च रेणुका । कृष्णस्य रुक्मिणी
 यद्वत्तथा त्वं भव भर्तारि ॥ ११ ॥ भास्करस्य प्रभा यद्वद्रोहिणी सिन्धुजस्य च
 कुजे तेजोमयी यद्वत्तथा त्वं भव भर्तारि ॥ १२ ॥ यथा च बोधिनी सौम्ये भारती
 वाक्पतेर्यथा । भार्गवे वालिनी यद्वत्तथा त्वं भव भर्तारि ॥ १३ ॥ सूर्यपुत्रे यथा सौम्या

राजानो वाहनानि च ॥ ओषधानि च रत्नानि बालस्यावयवाश्च ये ॥ ८ ॥ सरितः
 सागराः शैलास्तीर्थानि जलदा नदाः ॥ एते त्वामभिषिचंतु धर्मकामार्थसिद्धये ॥ ९ ॥
 इत्याभिषेकः ॥ अथाशीर्मङ्गलानि ॥ आशीर्वचनपूर्वकं सर्वे सामाजिकाः शिष्यः पुरुषा-
 श्च पुरुषाणि संशुभ्यं कं कं पुरुषमादाय ब्राह्मणकर्तृकमंत्राध्ययनं श्रुत्वा तथा त्वं भव
 भर्तरीति ब्रह्मणोक्तमंत्रांते स्त्रयमप्युक्त्वा प्रथमं बध्वा उपरि प्रालिपयुरिति ॥ अथ
 मंत्राः ॥ गायत्री ब्रह्मणो यद्बलत्वं त्र्यं पारिवर्था ॥ उमा यथा महेशस्य तथा त्वं
 भव भर्तारि ॥ १ ॥ सुवर्चला यथा कंस्य यथा चंद्रस्य रोहिणी ॥ मदनस्य रतिर्धृत्त-
 था त्वं भव भर्तारि ॥ २ ॥ सुदक्षिणा दिलीपस्य वसन्तस्य धृतिर्धृथा ॥ अरुन्धती वासिष्ठ-
 स्य तथा त्वं भव भर्तारि ॥ ३ ॥ रामस्य च यथा सीता विनता कश्यपस्य च ॥
 पावकस्य यथा स्वाहा तथा त्वं भव भर्तारि ॥ ४ ॥ ऊषा यथानिरुद्धस्य दमयन्ती

इति चतुर्थीकर्म ॥ चिरं जीवतु मे माता ह्येगश्चास्तु मे पिता । आता भवतु दीर्घा-
 युर्थनं धान्यं सदा गृहे ॥ १ ॥ अथाभिषेकमंत्राः ॥ सुरास्त्वामभिषिञ्चन्तु ब्रह्मविष्णु-
 महेश्वराः । वासुदेवो जगन्नाथस्तथा संकर्षणो विभुः ॥ १ ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च
 भवंतु विजयाय ते ॥ आखंडलोमिर्मगवान्प्रमो वै निर्ऋतिस्तथा ॥ २ ॥ वरुणः
 पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शिवः ॥ ब्रह्मणा सहिताः सर्वे दिक्पालाः पांतु ते सदा
 ॥ ३ ॥ कीर्तिर्दक्षमीर्धृतिर्मेधा पुष्टिः श्रद्धा क्रिया मतिः ॥ बुद्धिर्लज्जा वपुः शान्ति-
 स्तुष्टिः कांतिश्च मातरः ॥ ४ ॥ एतास्त्वामभिषिंचन्तु देवपुत्र्यः सप्तगताः । आदि-
 त्यश्चंद्रमा भौमो बुधजीवसितार्कजाः ॥ ५ ॥ ग्रहारात्त्वामभिषिंचन्तु राहुः केतुश्च
 तर्पिताः ॥ देवदानवगंधर्वा यक्षराक्षसपत्नगाः ॥ ६ ॥ ऋषयो मनवो गावो देवमातर
 एव च ॥ देवपत्न्यो द्रुमा नागा दैत्याश्चाप्सरसां गणाः ॥ ७ ॥ अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि

चतुष्टयेन मन्त्रानिऽक्षप्राशनम् ॥ ततो वधूहृदयं रपुंद्वा वरः पठति ॐ यत्ते सुशी-
 मे हृदयं दिवि चन्द्रमसि स्थितं वेदाहं तन्मां तद्दित्यात्पश्येम शरदः शतं जीवेम
 शरदः शत ५ शृणुयाम शरदः शतामिनि मंत्रेण । अथ कंकणमोक्षणं कृतप्रथिविमो-
 कादीनि आचारपरिप्राप्तानि तत उत्थाय वधूवरदाक्षिणहस्तस्पृष्टस्रुवेण घृतफलपुष्पैः
 पूर्णाहुतिं दद्याद्गरः ॥ ॐ मूर्धानं दिवो अर्पतिं पृथिव्या वैशवा नरमृतं आजातमनिसम् ।
 कविं ५ संभ्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयंत देवाः श्वाहा इति मंत्रेण पूर्णाहु-
 तिं दत्त्वा ॥ ततः स्रुवेण भस्मानीयानामिकागृहीतभस्मना ॐ त्रयायुषं
 जमदग्नैरिति लजाटे ॐ करग्रपस्य त्रयायुषमिति प्रीवायाम् ॐ यद्देवेषु
 त्रयायुषमिति दक्षिणबाहुमूत्रे ॐ तन्नो अस्तु त्रयायुषमिति इति इति
 त्रयायुषं कुर्यात् । अनेनैव क्रमेण वध्वा अपि । तन्नो इत्यस्य स्थाने तत्ते इति विशेषः ।

ब्राह्मणाय ब्रह्मणे दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे इति दक्षिणां दद्यात्स्वस्तीति प्रीतवचनं
 ततो ब्रह्मप्रांथिविमोकः । ॐ सुमित्रियान आप ओषधयः सन्तु इति पवित्राभ्यांशिरः
 संसृज्य ॐ दुर्मित्रियास्त्रस्रमै संतु योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः इत्येशान्यां प्रणीता-
 न्युब्जीकरणस ॥ ततः स्तरणक्रमेण बर्हिशानीय घृतेनाभिधार्य हस्तेनैव जुहुयात् ।
 ॐ देवा गातु विदो गातुं वित्वा गातुमित । मनसस्पत इमं देवयज्ञं स्वाहा
 वात्तथाः स्वाहा । ततः पृथुदकपात्रस्थजलमादायामपह्नवेनानीय वरो भूर्धिनं वधूम-
 भिषिचति । ॐ याते पतिदनी प्रजादनी पशुदनी गृहदनी यशोदनी निन्दिता तनूर्जा-
 रदनी तत एत्रां कथामि सा जीर्धवं मया सह श्रीअमुकीदेवीति मन्त्रेण ततो वधूं
 स्थालीपाकं प्राशयति वरः ॥ ॐ प्राणैस्ते प्राणासंदधामि ॐ अस्थिभिरस्थीनि
 संदधामि ॐ मांसैस्ते मांसानि संदधामि ॐ त्वचा ते त्वचं संदधामि इति मन्त्र-

उषसो ऽयुष्टौ ॥ अत्रयक्ष्वनो वरुण २ ररणो वीहि भुडकि ~ सुहवो न एधि स्वाहा
इदमग्नीवरुणाभ्यां ॥ ॐ अयाइवाननेस्यनभिश्रितपारचसत्वमित्वमया आसि ॥
अयानो यज्ञं वहारुययानो धीहिभेषज २ स्वाहा । इदमग्नेये ॥ ॐ येते शतं वरुणये
सहस्रं यज्ञियाः पाशावितता मदांतः । तेभिर्नो अद्य सवितोत वि णुर्विश्वे सुंचंतु
मरुतः स्वर्काः स्वाहा इदं वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्के-
भ्यश्च ० । ॐ उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदवाधमं विमध्यम २ श्रथाय । अथवामा-
दित्यव्रते तवानागसो अदितये स्याम स्वाहा इदं वरुणाय ॥ इति सर्वप्रायश्चित्ता-
ख्याः । ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये ० इति मनसा ॥ इति प्राजापत्यम् ।
ततः संस्रवप्राशनम् ॥ तत आचम्य अस्यां राज्ञी कृतैतच्चतुर्थीहोमकर्मणि कृता-
कृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थमिदं पूर्णपात्रं प्रजापतिदेवतं असु कृतायासुकर्मणे

यास्यै गृह्णन्ती तनूस्तामस्यै नाशय स्वाहा इदं चंद्रमसे ० ॥ ॐ गंधर्वप्रायश्चित्ते
 त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरसि ब्राह्मणस्त्वा नाथ काम उपधा वामि यास्यै यशोदनी
 तनूस्तामस्यै नाशय स्वाहा इदं गंधर्वाय ० । ततः स्थालीपाकेन जुहोति ॐ प्रजापतये
 स्वाहा इदं प्रजापतये ० । इति मनसा । हुतशेषस्य पृथुदकपात्रे प्रक्षेपः अग्निमाहुति-
 दशके तत्तदाहुत्यनंतरं हुतशेषस्य प्रोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः तत्र ब्राह्मणान्वारोचनेन आहुप-
 स्थालीपाकाभ्यां स्त्रियष्टकृद्धोमः ॐ अग्नये स्त्रियष्टकृते स्वाहा इदमग्नये स्त्रियष्टकृते ॥
 ततः आहुयेन ॐ भः स्वाहा इदमग्नये ० । ॐ भुवः स्वाहा इदं वायवे ० ॥ ॐ स्वः
 स्वाहा इदं सुषाय ० ॥ एता महाठपाहतयः ॥ ॐ त्वन्नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य
 हेहो अवयासिसीष्टाः । यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषा ५ सिप्रमुमुग्ध-
 समस्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां ० ॥ ॐ स त्वन्नो अग्ने वमो भवो तीने दिष्टो अस्या

ज्यस्य प्रोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः॥ ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये ॥ इति मनसा ॐ इन्द्राय
 स्वाहा इदमिन्द्राय ० । इन्द्रायारौ ॐ अग्नये स्वाहा इदमग्नये ॥ ॐ सोमाय स्वाहा इदं
 सोमाय ० ॥ इत्याज्यभागौ । तत आज्याहुतिपंचतये स्थालिणिकाहुती च पूर्वोपकृतिप-
 तपृथूदकपात्रे तत्तदाहुत्यनन्तरं हुतशेषप्रक्षेपः आहुतिपंचतये नान्वारंभः ॥ ॐ अग्नेः
 प्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरासि ब्राह्मणस्त्वा नाथ काम उपधा वामि यास्ये
 पतिर्दीना तनुस्तामस्यै नाशय स्वाहा इदमग्नये ॥ ॐ वायोः प्रायश्चित्तं त्वं देवानां
 प्रायश्चित्तिरासि ब्राह्मणस्त्वा नाथ काम उपधा वामि यास्ये प्रजाहनी तनुस्तामस्यै
 नाशय स्वाहा इदं वायवे ॥ ॐ सूर्यप्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरासि ब्राह्मण-
 स्त्वा नाथ काम उपधा वामि यास्ये पशुहनी तनुस्तामस्यै नाशय स्वाहा इदंसूर्याय ॥
 ॐ चन्द्रप्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरासि ब्राह्मणस्त्वा नाथ काम उपधा वामि

तंहुलान्प्रजाल्य चरौ लिपेत स्वयं चरुं गृहीत्वा ब्राह्मणावाज्यवह्नावुत्तरश्वरुं दक्षिणत
 आज्यं निदध्यात् । ततो ज्वलित तूणादिकमादाय हविर्द्वयोरुपरि प्रदक्षिणं आमथित्वा
 बह्वी तत प्रक्षेपःशते चरा वाज्यं सुब्रप्रतपनं संमार्जनकुशानामग्रैरन्तरतो मूर्त्तैर्बाह्यातः
 सुवमार्ज्ज्मं प्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य पुनस्तथैव प्रनाप्य सुवं दक्षिणतो निदध्यात् । ततः
 आज्यमग्नितरश्चरोः पूर्वोणानीयाप्रतो निदध्यात् । परिचमेन चरुमानीयाज्यस्योत्तरतः
 निदध्यात् । ततो वारत्रयं प्रोक्षणीवशाज्यस्योत्पवनमवेक्ष्य सत्यपद्रव्ये तन्निरसनं पुन
 पूर्ववत्प्रोक्ष्य पयुःपवनम् । तत उपयमनकुशान्वामहस्ते धृत्वा उत्तिष्ठन्प्रजापतिं मनसा
 ध्यात्वा तूष्णीमसौ धृताकाः समधस्तिस्मूः लिपेत् । तत उपविश्य प्रोक्षणी
 जलेन अग्निप्रदक्षिणं पयुर्क्ष्य पवित्रे प्रणितापात्रे धृत्वा ब्रह्मणान्वारब्धः पातित
 इक्षिणाजानुर्जुह्यात् । तत्राधारादारभ्याहुतिचतुष्टये तत्तदाहुत्यनन्तरं स वावस्थिता

यादीशानांतं अपर चतुर्थभागेन ब्रह्मणोऽविनपै-त-त-त अपरेण नैर्ऋत्याहायव्यातं
अवाशिष्टेन अग्निनतः पूणीतापर्यन्तं ततोऽग्नेरुत्तरतः पश्चिमादाशि पवित्रच्छेदनार्थं
कुशत्रयम् पवित्रकरणार्थं साग्नामन्तर्गमकुशपत्रद्वयं प्रोक्षणीपात्रं आड्यस्थालीसंमा-
र्जनार्थं कशत्रयं उपयमनार्थं वेणीरूपकुशसामिधसितसुः सुवः आड्यं षट्पंचाशद्दु-
त्तरवसुष्टिशतद्वयावच्छिन्नामत्तंडुलपूर्णपात्रम् ॥ स्वर्ग्यंभात्तंडुलाः । एतानि पवित्र-
च्छेदनकुशानां पूर्वपूर्वादिशि क्रमेणानादनीयानि । अथ पवित्रच्छेदनकुशैर्वर-
पवित्रे छित्वा प्रणीतोदकं त्रिःसपवित्रेण प्रोक्षण्यां निधाय अनानिकांगुष्ठाभ्या-
मुत्तराग्ने पवित्र गृहीत्वा त्रिरुद्दिगं पूणीतोदकेन प्रोक्षणीप्रोक्षणम् । ततः प्रोक्षणी-
जलेन यथासादितद्रव्यसेचनम् । ततोऽग्नेरुत्तरतः पूणीतादक्षिणादिशि प्रोक्षणीपात्रं
निदध्यात् । आड्यस्थाल्यामाड्यनिर्वापः प्रणीताजलं किञ्चिच्चरौ निधाय पूणीताजलेनैव

देकेनोपालिष्य सुवमूलेन रफये वा उत्तरोत्तरतिस्त्रिस्त्रिख्य उल्लेखनक्रमेणोदधृत्य
 वारिणा तं दशमभिषेच्य कांश्यपात्रेणाग्निनादाय तत्र प्रत्यङ्मुखं निदध्यात् पुष्य-
 चन्दनतांबूलवानांस्यादाय ॥ ततः ॐ अस्यां रात्रौ कर्तव्यचतुर्थीहोमकर्माणि कृत्वाकु-
 तावक्ष्यणरुद्रज्ञाणः कर्मकर्तुमसुकृगोत्रमसुशर्माणं ब्राह्मणमभिःपुष्यचन्दनताम्बुजवा-
 सोभिर्वृद्धत्वेन त्यामहं वृणे वृत्तेस्मीति प्रतिवचनम् । ॐ यथाविहितं कर्म कुर्यात्
 वरेणोक्तं ॐ करवर्णाति ब्राह्मणवचनानन्तरं अग्नेर्दाक्षिणतः शुद्धमासनं दत्त्वा
 तदुपरि प्राणग्रान्कुशानारतीयाग्निं प्रदक्षिणीकृत्वाऽस्मिन्कर्मणि त्वं मे ब्रह्मा भवेत्य-
 मिधाय ॐ भवानीति तेनोक्ते तं ब्रह्मणमुपदेशयेत् । ततः पृथक्कपात्रमनेरुत्तरतः
 प्रतिष्ठाप्य प्रणीतापात्रं पुरतः कृत्वा वारिणापरिपूर्य्य कुरोराच्छ्राय ब्रह्मणोमुखमवलो-
 क्यामनेरुत्तरतः कुशोपरि निदध्यात् । ततः परिसरणं वर्द्धिषश्चतुर्थमगमादायामने-

भस्मान्नीय दक्षिणानामिकाग्रहीतभस्मना त्र्ययुषं जमदग्नेरिति ललाटे । कश्य-
 परस्य त्र्ययुषमिति प्रीवायाम् । यद्देवेषु त्र्ययुषमिति दक्षिणाम् । तन्नो अस्तु
 त्र्ययुषमिति हृदि । अग्नेनैव क्रमेण बध्वा अपि त्र्ययुषं कुर्यात् ॥ तन्नो इत्यस्य
 स्थाने तत्त इति विशेषः ॥ अत्र आचारात् द्वाणशंखसमस्वर्णंप्ररित सिंदूरकरणं
 वरवर्तुमम् । ततोऽर्थैरपि प्रतिष्ठितस्त्रीपुंसैः सिंदूरकरणं ग्राम्यवचनं वरः कुर्यात्
 ग्राम्याः स्त्रियः अथवेदितो मंडपमाङ्गलदूर्वाज्जलादिग्रहणम् तत्तस्त्रिरात्रमन्तरलवणा-
 शिनो अथः शायिनो नितृतमैथुनो भवतः ॥ इति विवाहप्रकारः । अथ चतुर्थीकर्म ॥
 ततश्चतुर्थ्यामपररात्रौ चतुर्थीकर्म तच्च गृहाभ्यंतर एव कार्यं तैलोद्धर्तनादिकं
 कृत्वा युगलकाष्ठे उपविश्य आङ्मुखौ बध्नुवरो उपविशतः । तत्र कुर्याकण्डिकारंभः ।
 तत्र क्रमः कुशैर्हस्तमितचतुरक्षां भूमिं परिसमुह्य कुशानैरान्यां निक्षिप्य गोमयो-

र्भूमिणि कृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थमिदं पूर्णपात्रं प्रजापतिदेवनममुकगोत्राया-
 मुकशर्भणे ब्राह्मणाय ब्रह्मणे सदात्तयं तुभ्यमहं संप्रदं इति ब्रह्मणे दात्विणां
 दद्यात् । स्वस्तीति प्रतिवचनम् । ततो ब्रह्मप्रथिविविभोक्तः । ॐ सुमित्रायान् आप
 ओपन्नयः संतु इति भंत्रेण पवित्रे गृहीत्वा प्रणीताजलेन गिरः संसृज्य ॐ
 दुर्मित्रियास्तरस्मै संतु योऽस्माद्दोष्टि च वषट्कम् इत्यैशान्यां प्रणीतान्युठ्ठाकमणम् ॥
 ततः आस्तरणकर्मण बहिरुत्थाप्याज्येनाभिघार्य हस्तेनैव जुहुयात् बर्हिर्होमः तत्र
 भंत्रः । ओ देवाणातु विदोणातु विववाणातुमित मनसरपत इमं देवयज्ञं स्वाहा
 वातेथाः स्वाहा । तत उत्थाय वधूदक्षिणहस्तेन सुवरपुष्टेन घृत्नपुष्पफलेः पुष्पाहुतिः
 तत्र भंत्रः ॥ ॐ सूर्यां नं दिवो अरति पृथिव्या वैश्वानरमृत आजान्तमग्निम ॥
 क्रवे र सद्याजपतिथि जनानामासन्नापात्रं जनयंत देवाः स्वाहा ॥ तत उपविश्य सुवेण

पि पश्यामीति ब्रूयात् ॥ अथ वरो वधुदक्षिणांसस्योपरि हस्तं नीत्वा तस्या हृदय-
 मालभेत् ॐ मम व्रते ते हृदयं दधामि । मम चित्त मनुचिंतं ते अस्तु । मम वाचमे-
 कमना जुषस्व । प्रजापतिष्ट । त्रियुनक्तु मह्यम् ॥ इति मंत्रेण । अथ वधूमभिमंत्रय-
 ति वरः पश्चात् । ॐ सुमंगलैरियं वधूरिमा ५ समेतपश्यत । सोभाग्यमस्यै दत्त्वा
 याथास्तंविपरेतन । इति मंत्रेण वरस्य वामभागे कन्या । अथ वधूं बलवान्काईचद्
 ब्राह्मण उत्थाप्य प्रागुदववागुसागारलोहितानडुहचर्मणि प्रतिलोमास्तीर्थे उपवेशयेद्दरो
 वा । ॐ इह गावो निधीदंविहाश्वा इह पुरुषाः । इहो सहस्रदक्षिण यज्ञ इह
 पूषा निधीदंतु इति मंत्रेण । अथ स्विष्टकृद्धोमः । ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा
 इदमग्नये स्विष्टकृते । सुवावशिष्टाजस्य प्रोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः ॥ अयं च होमो
 ब्राह्मणान्वारब्धकृतकः । संस्ववप्राशनम् ॥ अथाचम्य ॥ ओं अद्य कृतेतद्विवाहहोमक-

त्यादि निम्णां सिधुद्दीपकृषिर्णयत्री ङ्दः आपो देवता मूर्ध्याभिषेचने विनियोगः
 ॐ आपो हिष्ठमयो भुवस्तान ऊर्द्धे दधातन । महैरणाय चक्षते । ॐ योवःशिवतमो
 रसस्तस्य भाजयते हनः । उशतीरिव मातरः । ॐ तस्माऽऽभरंगं मामवो यस्य लयाय
 जिन्वथ ॥ आपो जनयथा च नः ॥ इति तिसृभिर्बर्धुमात्मानं चाभिषिञ्चतीति ।
 ततः सूर्यसुदीक्षस्वेति वधुं संवोधय वरो वदेत ॐ तच्चतुर्देवहितं पुरस्ताच्चक्रमु-
 च्चारत् । पर्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतं शृणुयाम शरदः शतं प्रब्रवाम
 शरदः शतमदीनाः स्याम शरदः शतं भूयश्च शरदः शतात् ॥ इति पठित्वा वधुः
 सूर्यं दर्शयति अस्तमिते सूर्ये ध्रुवं उदीक्षस्वेति प्रेषानंतरं ध्रुवं पश्यति वधुः तत्र वर-
 पठनीयो मंत्रः ॐ ध्रुवमसि ध्रुवं त्वा पश्यामि ध्रुवधिपोष्ये मयि मस्यं त्वादात्त बृह-
 स्पतिर्मया पत्या प्रजावती संजीव शरदः शतम् इति पश्येत्सायं दिनं पश्यति तदा-

ब्रवीत् ॥ ४ ॥ वरः पंचमे ॐ पंचपशुभ्यो विष्णुस्त्वा नयतु ॥ कन्या • सखी
 परितुत । नित्यं गीर्धार्यधनतत्परा । त्वाथि भक्त्या भविष्यामि पंचमे कन्यकाब्रवीत्
 ॥ ५ ॥ वाः षष्ठे ॐ षट्शतुभ्यो विष्णुस्त्वा नयतु ॥ वने दाने सखे श्राद्धे
 पत्नी तिष्ठति दक्षिणे ॥ यथाह तत्र तिष्ठ त्वं कन्या षष्ठपदेऽब्रवीत्
 ॥ ६ ॥ वरः सप्तमे ॐ सखे सप्तपदा भव सा मामनुव्रता भव विष्णुस्त्वा नयतु ॥
 कन्या० इह साती च नौ विष्णुर्मम भर्तृत्वमाव्रज ॥ ब्रह्मणा कृतपूर्वणे विधानेन
 कुलोत्तम ॥ ७ ॥ ततोऽग्नेः पश्चाद्दुपविश्य पुरुषस्कंधस्थितकुंभादाद्यग्लुवेन जलमा-
 नीय तेन वरो वधूमभिषिचति ॥ आप इति प्रजापतिर्ऋषिः लिगोका देवता सुप्रति-
 ष्ठा छंदः मूर्ध्याभिषेचने विनियोगः । ॐ आपः शिवाः शिवतमाः शानाः शानतमास्तस्ते
 कृण्वंतु भेषजम् । इत्यनेन कुंभारपुनः तथैवान्य जलेनात्मानमभिषिचति । आपोहिष्ठ-

त्वं जुहुयात् । ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये ० ॥ इति मनसा ॥ अथ प्रोक्षणी
 पात्रे हुतशेषाज्यपूत्रेपः ॥ ततः आलेपनेनोत्तरकृतसप्तमंडलेषु सप्तपदाक्रमणं
 वरः कारयति वक्ष्यमाणमंत्रैः तत्र प्रथमे ॥ ॐ एकामिषे विष्णुस्त्वा नयतु । कन्या
 वदति ॥ धनं धान्यं च मिष्टान्नं व्यजनाद्यं च यद्ग्रहं । मदर्धानं च कर्तव्यं कन्या
 आषपदेऽर्वात् ॥ १ ॥ वरः द्वितीये ॐ द्वे ऊर्जे विष्णुस्त्वा नयतु ॥ कन्या ० कुटुम्बो-
 त्पत्सिमिच्छामि त्वयाहं संजुभाषिणी ॥ सुखे दुःखे च संतुष्टा द्वितीये सावर्वा-
 दिदम् ॥ २ ॥ वरस्तृतीये ॐ त्रीणि रायरपोषाय विष्णुस्त्वा नयतु ॥ कन्या ० ऋतुकाले
 शुचिः स्नाता क्रांदयामि त्वया सह । नाहं परपतिं यामि तृतीये सा पदेऽर्वात्
 ॥ ३ ॥ व० श्रुतुर्थे ॐ चत्वारि मायो भवाय विष्णुस्त्वा नयतु ॥ कन्या ०
 लालयामि सुवैशाते गंधमात्यानुलेपनेः ॥ कांचनेर्भूषणैस्तुभ्यं चतुर्थे सा पदेऽ-

अथारुद्रायामेव नस्यां वरो गाथां गायति ॥ ॐ सरस्वति प्रेदमवसुभगे वाजिनी
वति ॥ यां त्वा विश्वस्य मूनस्य प्रजायामस्याप्रतः यस्यां भूतं समभवत्पस्यां
विश्वमिदं जगतामद्यगाभां गार्यामि यस्त्रिणासुत्तमं यदाः । ततोभे वधुः पश्चाद्दरः
प्रर्णातब्रह्मसहितमग्निप्रदक्षिणं कुरुतः तत्र वरपठनीयो मंत्रः । ॐ तुभ्यमग्ने पर्यवह
सूर्यावहवु ना सह ॥ पुनः पातभ्यो जायां दामने प्रजया सह ॥ ततः पश्चाद्गनेः
स्थित्वा लाजाहोमसांगुष्ठदस्तग्रहणारश्मारोहणगाथागायनाग्निप्रदक्षिणानि पुनरपि
द्विस्तथैव एतेन नव लाजाहुतयः सांगुष्ठदस्तग्रहणत्रयं अश्मारोहणत्रयं गाथागान-
त्रयं प्रदक्षिणत्रयं च संपद्यते ॥ ततोऽत्राक्षेष्टजाजैः कन्याभूतृदेतरंजलिरथशु-
र्षकाणेन वधुं जुहोति ॥ ॐ भगाय स्वाहा ॥ इदं भगाय ॥ अग्ने वरः पश्चाद्दधूरुत-
तरतुष्णीं चतुर्थपरिक्रमणम् । ततो वर उपविश्य ब्रह्मणान्वारब्ध व्याज्येन प्राजाप-

वि. पतिरेधंतां ज्ञातयो मम स्वाहा । इदमग्रये० । ॐ इमांस्त्राजानावपाम्यग्नौ समृद्धि-

पद्.

३३

करणं तव । मम तुभ्यं च संवननं तदग्निरनुमन्यतामिय २ स्वाहा । इदमग्नये० ।
ततो वधुद्रक्षिणहस्तं सांगुष्ठं गृह्णाति वरः । ॐ गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया
पत्या जरदाष्टिर्यथा सः ॥ भगो अर्थमा सविता पुरंध्रिर्महां त्वा दुर्गाहंपत्याय देवाः
॥ १ ॥ अमाहमस्मि सा त्व २ सात्वमस्य भो अहं सा माहमस्मि ऋक्त्वं द्यौरहं
पृथिवीत्वम् ॥ २ ॥ तावेव विवदावहै सहरेतो दधावहै प्रजां प्रजनयावहै पुत्रान
विद्यावहै बहून् ॥ ३ ॥ ते संतु जरदष्टयः संप्रियोरोचिष्युसुमनस्यमानौ पश्येम
शरदः शतं जीवेम शरदः शत ३ शृणुयाम शरदः ॥ ४ ॥ अथ वधुमभेरुत्तरतः
प्राङ्मुखी पूर्वोपकल्पितदधदुपलं दक्षिणपादेनारोहयति वरः ॥ आरोहि मम इमान-
मस्मेव त्व २ स्थिरा भव ॥ अभितिष्ठ पृतन्यतोऽवबाधस्वपृतनायतः ॥ इति मंत्रेण

३३

दिवा पुथिव्याविरवानिधेहयथायज्ञ ॥ यदस्यां महिदिविजातं प्रशस्तं तदस्मात्सुप्रवि-
 णं धेहि चित्र - स्वाहा ॥ इदमग्नये ॐ सुगन्तु पंथां प्रादिशन्न एहि ज्योतिष्मध्ये
 श्यजन्न आधुः ॥ अपैतु मृदुरमृतं म आगाद्देवस्वतो ने अभयं कृणानु स्वाहा ॥
 इदं वैवस्वताय ० अत्र प्रणीतोदकरपर्शः ॥ ततो अन्तरपटः ॐ परं मृदयो अनुपरेहि
 पंथां यस्ते अन्य इतरो देवयानात् ॥ चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि आनः प्रजा
 रीरिषोमात्वीरान्स्वाहा ॥ इदं मृत्यवे ॥ अत्र प्रणीतोदकरपर्शः ॥ ततो वधूमप्रतः
 कृत्वा वधूवरो प्राङ्मुखस्थितौ भवतः ॥ ततो वराञ्जलिपुटोपरि संलग्नवध्वंजलिस्थ
 घृतभिधारिवधूभ्रातृदत्तशमीपलाशमिश्रैर्वाजैर्वधूर्तुको मंत्रपाठपूर्वको होमः ॥ ॐ
 अयमणं देवं कन्या अभिमयक्षत । स नो अयमा देवः प्रेतो मुंचतु मपतेः
 स्वाहा । इदमयमणे ० । ॐ इयं नार्हुपब्रूते लाजानावपंतिका ॥ आयुष्मानस्तु मे

पुरोधायामस्मिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या * स्वाहा ॥ इदं विष्णवे पर्वतानामधिपतये ॥
 ओं मरुतो गणानामधिपतयस्तेमाऽवन्वारिमन्ब्रह्मण्यस्मिन् क्षेत्रे स्यामाऽश्लिष्यस्यां पुरो-
 धायामस्मिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या * स्वाहा ॥ इदं मरुद्भ्यो गणानामधिपतिभ्यो ० ओं
 पितरः पितामहाः परेरेततास्तामहा इह मावन्वारिमन्ब्रह्मण्यस्मिन् क्षेत्रे स्यामा-
 श्लिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या * स्वाहा ॥ इदं पितृभ्यः पितामहेभ्यः-
 परेभ्योऽवरेभ्यस्ततेभ्यस्ततामहेभ्यश्च ० ॥ अत्र प्रणीतोदकरपर्शः । इति अभ्यासान
 नामकम् । ओं अग्निरेतुप्रथमो देवताना * सोऽयै प्रजा मुंचतु मृत्युपाशात् ॥ तदय
 राजा वरुणोऽनुमन्यतां यथेय * रत्नोपौत्रमधंनरोदास्वाहा ॥ इदं मनये ० ॥ इमामग्नि-
 श्चायता गार्हपत्यः प्रजामस्यै नयतु दीर्घमायुः ॥ अशान्योपरथा नीवतामस्तु
 मातापोत्रमानंदमभिविबुध्यतामिय * स्वाहा ॥ इह मनये ० ॥ स्वस्ति नो अग्ने

पुरोधायामस्मिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या २ स्वाहा ॥ इदमन्नाथ साञ्जाञ्जानामाधपत-
 ये ॥ ॐ सोम ओषधीनामाधिपतिः समावत्वरिमन्ब्रह्मण्यस्मिन् जत्रे स्यामाशिष्यस्यां
 पुरोधायामस्मिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या ३ स्वाहा । इदं सोमायोषधीनामाधिपतये ॥ ॐ
 सविता प्रसवानामधिपतिः समावत्वरिमन्ब्रह्मण्यस्मिन् क्षत्रे स्यामाशिष्यस्यां पुरो-
 धायामस्मिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या ४ स्वाहा ॥ इदं सवित्रे प्रसवानामधिपतये ॥
 ॐ रुद्रः पशूनामाधिपतिः समावत्वरिमन्ब्रह्मण्यस्मिन् क्षत्रे स्यामाशिष्यस्यां पुरोधायाम-
 स्मिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या ५ स्वाहा ॥ इदं रुद्राय पशूनामाधिपतये ॥ अत्र पूर्णितोदक-
 पर्क्षाः ॥ ओ त्वष्टा रूपाणामधिपतिः समावत्वरिमन्ब्रह्मण्यस्मिन् क्षत्रे स्यामाशि-
 ष्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या ६ स्वाहा ॥ इदं त्वष्टे रूपाणामधिपत-
 ये ॥ ओ वैष्णुः पर्वतानामाधिपतिः समावत्वरिमन्ब्रह्मण्यस्मिन् क्षत्रे स्यामाशिष्यस्यां

देवोऽधिपतये ० ओं चंद्रमानलत्राणामधिपतिः समावत्वस्मिन्नब्रह्मण्यस्मिन्नक्षत्रस्या-
 माश्लेष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्नकर्मण्यस्यां देवहृत्या ॥ स्वाहा ॥ इदं चंद्रमसं नक्षत्राणाम-
 धिपते ० ॥ ओं बृहस्पतिर्ब्रह्मणोधिपतिः समावत्वस्मिन्नब्रह्मण्यस्मिन्नक्षत्रे स्यानाशि-
 ष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्नकर्मण्यस्यां देवहृत्या ॥ स्वाहा ॥ इदंबृहस्पतयेब्रह्मणोऽधिपतये ० ॥
 ओं मित्रः सत्यानामधिपतिः समावत्वस्मिन्नब्रह्मण्यस्मिन्नक्षत्रे स्यामाद्विष्यस्यांपुरोधायाम-
 स्मिन्नन्यसंष्यस्यां देवहृत्या ॥ स्वाहा ॥ इदं मित्राय सत्यानामधिपतये ० ॥ ओं वरुणोऽपामधि-
 पतिः समावत्वस्मिन्नब्रह्मण्यस्मिन्नक्षत्रे स्यामाश्लेष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्नकर्मण्यस्यां दे-
 वहृत्या ॥ स्वाहा ॥ इदं वरुणाय ऽपामधिपतये ० ॥ ओं समुद्रः स्रोत्यानामधिपतिः समावत्वस्मि-
 न्नब्रह्मण्यस्मिन्नक्षत्रे स्यामाश्लेष्यस्यां देवहृत्या ॥ स्वाहा ॥ इदं समुद्राय स्रोत्यानामधिपतये ०
 ओं अन्न साभ्राज्यनामधिपतिः समावत्वस्मिन्नब्रह्मण्यस्मिन्नक्षत्रे स्यामाश्लेष्यस्यां

इदं प्रजापतये जयानिन्द्राय ॥ इति जयाहोमः ॥ अग्निर्भूतानामधिपतिःसमावत्व-
 सिमन्ब्रह्मण्यसिमन् लत्रे स्यामाश्लिष्यस्यां पुरोधायामसिन्कर्मण्यस्या देवहृत्या *
 स्वाहा । इदंमघनयेभूतानामधिपतये । ओं इन्द्रो ज्येष्ठानामधिपतिः समावत्वसिमन्ब्र-
 ह्मण्यसिमन् लत्रे स्यामाश्लिष्यस्यां पुरोधायामसिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या * स्वाहा ।
 इदंसिन्द्राय ज्येष्ठानामधिपतये ॥ ओं पृथिव्या अग्निः समावत्वसिमन्ब्रह्मण्य-
 सिमन् लत्रे यामाश्लिष्यस्यांपुरोधायामसिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या * स्वाहा । इदं भृगाय-
 पृथिव्या अग्निपतये ॥ अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः ॥ ओं वायुरंतिल्लस्याधिपतिः समावत्व-
 सिमन्ब्रह्मण्यसिमन् लत्रे स्यामाश्लिष्यस्यां पुरोधायामसिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या * स्वाहा ।
 इदं वायवेऽन्तरिक्षेऽधिपतये ॥ ओं सूर्योदिवोऽधिपतिः समावत्वसिमन्ब्रह्मण्यसिम-
 न्त्रे स्यामाश्लिष्यस्यांपुरोधायामसिन्कर्मण्यस्यां देवहृत्या * स्वाहा ॥ इदं सूर्याय

ऽऽसरोभ्य स्तावाभ्यां ॥ ॐ प्रजापतिविश्व कर्मात्मनो गंधर्वाः सन इदं ब्रह्माक्षत्रं पातु तस्मै स्वा
 हावाद् इदं पूजापतये विश्वकर्माणे मनसे गंधर्वाय ॥ ॐ पूजापति विश्वकर्मात्मनो गंधर्वा
 स्तस्य ऋक्सामान्यऽसुरष्ट्रयोनामताभ्यः स्वाहा । इदं मुखसामेभ्योऽसरोभ्यष्टिभ्यः ॥
 इति राष्ट्रभूत ॥ ॐ चिन्तं च स्वाहा इदं चिन्ताय ॥ ॐ चित्तिश्च स्वाहा इदं चित्तय ॥
 ॐ आकृतं च स्वाहा इदं आकृताय ॥ ॐ अकृतिश्च स्वाहा इदं अकृत्यै ॥ ॐ
 विज्ञातं च स्वाहा इदं विज्ञाताय ॥ ॐ विज्ञातिश्च स्वाहा इदं विज्ञात्यै ॥ ॐ मनश्च
 स्वाहा इदं मनसे ॥ ॐ शकरीश्च स्वाहा इदं शकरीभ्यो ॥ ॐ दर्शाश्च स्वाहा इदं दर्शा
 य ॥ ॐ पीणिमाश्च स्वाहा इदं पीणिमासाय ॥ ॐ बृहच्च स्वाहा इदं बृहते ॥ ॐ
 रथंतरं च स्वाहा ० इदं रथंतराय ॥ ॐ पूजापतिर्जयानिन्द्राय बृहणे प्रायच्छद्गुप्तः
 पतनाद्येषु । तस्मै शिवः समनमंत सर्वाः स उग्रः सहस्रद्वयो बभूव स्वाहा ॥

सूर्याग्ंधर्वः सनइदंब्रह्मलत्रंपातुतस्मैस्वाहावाट् ॥ इदं स ॐ हितोषःवश्व साम्नेसूर्या-
यगन्धर्वयि ॐ स ॐ हितोषिविश्वसामासूर्योर्गांधर्वस्तस्यमरीचोऽप्सरसश्चायुवोनामतभ्यः
स्वाहा इदंमरीचिभ्योऽप्सरोभ्यश्चायुभ्यो ॐ सुषुम्णाः सूर्यरश्मिश्चंद्रमागंधर्वः सन
इदब्रह्मलत्रंपातुतस्मैस्वाहावाट् ॥ इदं सुषुम्णायसूर्यरश्मयेचंद्रमसेगंधर्वयि ॥ ॐ
सुषुम्णः सूर्यरश्मिश्चंद्रमा गंधर्वस्तस्य लत्रत्रायऽप्सरसोभेकुरयोनामतभ्यः स्वाहा ।
इदंनलत्रेभ्यो भेकुरिभ्यो ॥ ॐ इषिरोविश्वव्यचा वा नागंधर्वः सनइदंब्रह्मलत्रंपातुतस्मै
स्वाहावाट् ॥ इरमिषिरायवश्वव्यचसेवानायगंधर्वा १ ० ॐ इषिरोविश्वव्यचावातो
गंधर्वस्तस्याऽप्सरसऊर्जोनामतभ्यःस्वाहा इदमद्भयोऽप्सरोभ्यऊर्जाभ्यो ॥ ॐ भुज्युःसुपर्णो
यज्ञोर्गांधर्वः सनइदंब्रह्मलत्रंपातुतस्मै स्वाहावाट् ॥ इदंभुज्येवसुपर्णयि यज्ञायगंधर्वयि ॥
ॐ भुज्युःसुपर्णोयज्ञोर्गांधर्वस्तस्यदक्षिणाऽप्सरसः स्तवानामताभ्यःस्वाहा ॥ इदंदक्षिणाभ्यो

मूर्डिकं सुहवो न एधि स्वाहा ॥ इदमग्नीवरुणाभ्यं ॥ ॐ अथाश्चानेस्यनभिशा-
 रितपाश्चसत्यमित्वमयाअसि ॥ अयानोवद्मो बहास्ययानो धेहि भेषजं स्वाहा ॥
 इदमग्नेयं ॐ अथेते शतं वरुणये सहस्रं यज्ञियाः पाशावितता महांतः ॥ तेभिन्नो
 अथ सवितोतविष्णुर्विश्वे मुंचंतु मरुतः स्वर्क्रीय स्वाहा ॥ इदं वरुणाय
 सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यश्च ॥ ॐ उदुत्तमं वरुण
 पाशमस्मदवाधमं विमथ्यमं शथाय अथावयमादित्यव्रते तवानागसो अदि-
 तयेस्यामस्वाहा ॥ इदंवरुणाय ० एताः ॥ प्रायश्चित्तसंज्ञकारुततोऽन्वारंभंविना ॥ ॐ
 ऋताषाड्ऋतधामानिर्गन्धर्वः सनइदंब्रह्मव्रतं पातुतरमैस्वाहावाटु इदमृतासाहेऋत
 धाम्ने अग्नेयगन्धवाय ० ॐ ऋताषाड्ऋतधामानिर्गन्धर्वतरणौषधोऽऽसरसो सुदो
 नामतभ्यः स्वाहा ॥ इदमौषधिभ्योऽसरोभ्योऽमुद्भ्यो ॥ ॐ स ० हितोविश्वजामा

सभिधस्तिस्वः लिपेत तत उपविश्य सपवित्रप्रोक्तपुदकेन प्रदक्षिणक्रमेणानिपयुक्तं
कृत्वा पवित्रे प्रणीतापात्रे निधाय पतितदक्षिणजातुः कुशेन ब्रह्मणान्वारब्धः समिद्ध-
तसेऽग्नीं सुवेणाज्याहुतिं जुहोति ॥ तत्राघोरदारभ्य द्वादशाहुतिषु तत्र शहुत्यनंतरं
स्रवावस्थिताहुतिशेषघृतस्य प्राक्कणीपात्रे प्रक्षेपः ॥ अं प्रजापतये स्वाहा ॥ इदं प्रजा-
पतये ० इति मनसा ॥ ॐ इंद्राय स्वाहा इदमिंद्राय इत्याचारो ॥ ॐ अग्नये स्वाहा
इदमग्नये ॥ ॐ सोमाय स्वाहा इदं सोमाय ० इत्याज्यभागो ॥ ॐ भूः स्वाहा इदमभन-
ये ॥ ॐ भुवः स्वाहा इदं वायवे ० ॥ ॐ स्वः स्वाहा इदं सूर्याय ० एता महाव्याहृतयः
ॐ त्वन्नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेडो अवयासिसीष्टाः ॥ यजिष्ठो धनिष्ठतमः
शोशुचानो विशत्राद्वेषा ॥ सिप्रसुसुभ्यस्मत्स्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां ॥ ॐ सत्त्वन्नो
अग्ने वसो भवोतीनेदिष्टो अस्या उषसो वयुष्टौ ॥ अवय च्वनो वरुणा ० रराणो वीही

ततः पवित्रच्छेदनकुशैः पवित्रेच्छित्वा स पवित्रकरेण प्रणीतोदकं त्रिःप्रोक्षणीपात्रे
 निधायानामिकांगुष्ठाभ्यामुत्तरांगे पवित्रे गृहीत्वा त्रिरुत्पवनम् ॥ ततः प्रोक्षणीपात्रस्य स-
 ष्यहस्तकरणम् । अनामिकांगुष्ठाभ्यां पवित्रे गृहीत्वा त्रिरुद्दिगन्तं पूर्णीतोदकेन प्रोक्षणी-
 पौल्लणम् ॥ ततः पौल्लणीजलेन यथासादितवरसुसचनं ततोऽग्निपूर्णीतयोर्मध्ये
 पौल्लणीपात्रनिधानम् । आज्यस्थाल्यामाज्यनिर्वापः ततोऽग्निश्रयणम् ॥ ततो ज्वालि-
 तत्तणादिना हविर्वैष्टुथित्वा पूदक्षिणक्रमेण पर्जन्यकरणम् ॥ ततः स्रुवः पूतपनं कृत्वा
 संमार्जनकुशानामगौरंतरतोमूर्त्तर्वाह्यतः स्रुवः संमार्जनं पूर्णोतोदकेनाभ्युक्ष्य पुनः
 पूताप्य स्रुवं दक्षिणतो निदध्यात् । आज्यस्थायनेरवतारणम् । तत आज्यस्य प्रोक्षणी-
 वदुत्पवनं अवेक्ष्य सत्यपद्रव्ये तन्निरसन पुनः पूर्ववत्प्रोक्षणीवदुत्पवनम् । तत उष्य-
 मनकुशान वामहस्तेनादायोत्तिष्ठन् प्रजापतिं मनसा ध्यात्वा तुष्णीमग्नौ घृताकाः

शुद्धमासनं दत्त्वा तद्गुपरि प्राणान् कुशानां रतीर्यं ब्रह्माणमग्निप्रदलिणकमेणानीय अत्र
त्वं मे ब्रह्माभवेत्यभिधाप्य कल्पितासने उपवेशयेत् । ततः प्रणीतापात्रं पुरतः कृत्वा
वारिणा परिपूर्य कुर्यात् । तत्राद्य ब्रह्मणो मुखमवलोकयामनेरुत्तरतः कुशोपरि निदध्यात् ततः
वारिस्तरणाम् बहिर्दृश्यतुर्थभागमादाय आग्नेययादीशान् यं तंब्रह्मणोऽग्निपर्यन्तं नैर्ऋत्याद्
त्रयपवित्रं ररणाथं साग्ननंतगर्भं कुशपत्रद्वयं पौत्रणीपात्रं आड्यस्यातीसंभार्जनाथं
कुशत्रयमुपयमनाथं वेणीरूपकुशत्रयं समिधस्तिखः स्त्रियः आड्यं षट्पंचाशदुत्तरवर-
सुष्टिशतद्वयावच्छिन्नं तद्गुत्तपूष्पात्रं पवित्रच्छेदनकुशानां पूर्वपूर्वदिशिकमेणासाद-
नाथनम् । अथ तरपामेवादिशि असाधारणवरनुन्युपरत्पनयिनि तत्र शर्मापलाश-
मिश्राजानादृषदुपलंकुमारोभ्रातः शर्पः दृढपुरुषः अन्यदप्युपयुक्तमालपनादिद्रव्यम् ।

स्तमनुष्यजाः सोमोददद्दधधर्षं गंधर्वो दददगनये ॥ रषिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्य-
 मथो इमाम् ॥ सा नः पूषाशिवतमामरथशानऊरुउशतीविहर ॥ यस्यामुशीतः प्र-
 रामशेष्यस्यामुकावहवो निविष्टये ॥ इति वरः पटित्वा ॥ मंत्रानि परस्परगन्विरीक्षणासु
 ततोऽग्निप्रदाक्षिणीकृत्य पश्चाद्गन्स्तृणपूलकेकेटत्रादात्तगापाददत्वावधूं रक्षिणतः कृत्वा
 ताश्रुपेवश्य स्वयमुपावेशित् वरः पुण्यचंदनतांबूलत्रसत्राभ्यादाय ॐ अष्टकर्तव्यविवा-
 हहोमकर्माणि कृत्वाकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मकर्तुं नमुकगोत्रनमुकशर्माणि ब्राह्मणभूमिः
 पुण्यचंदनतांबूलवासोभिर्ब्रह्मत्वेन त्रामहं तुणे इति ब्रह्माणं तुणुयात् ॥ ॐ अथकर्त-
 व्यविवाहहोमकर्माणि कृत्वाकृतावेक्षणरूपहोतृकर्मकर्तुं नमुकगोत्रनमुकशर्माणि ब्राह्मण-
 भूमिः पुण्यचंदनतांबूलवासोभिर्होतृत्वेन त्रामहं तुण ॥ ॐ वृत्तो रसोति प्रतिवचनम्
 ॐ यथाविहितं कर्म कुर्वीति वरणोक्तं ॐ करवाणीति प्रतिवचनम् । ततोऽग्नेर्दक्षिणतः

रसाहांभुयसीं दक्षिणां दातुमहसुत्सुजे प्रसादात्कुर्वतां० यस्यरमृत्या० विष्णवेनमः॥३॥
 इति कन्यादानं ॥ वरः पित्रा दत्तां कन्यामाश्रय वामहस्ते गृहीत्वा यदैषीतिमन्त्रस्य
 दध्यङ्गाथर्वणऋषिरनुष्टुप्छंदः॥पवमानोदेवतानिऋकमणे विनियोगः॥ओंयदैषिमनसा-
 दूर्दिशोनुपवमानोवा ॥ हिरण्यपर्णावैकर्णः सत्त्वामन्मनसांकरो नु ॥ श्रीऋमुक्त्वेवी-
 तिपठन्निऋकामति ॥ ततो वेदिदक्षिणस्यां दिशि वारिपूर्णदंडकत्तशं मूर्ध्नितिष्ठतोमैनिनः
 पुरुषस्यस्कन्धेऽभिषेकपर्यंतं धारयेत्॥ ततः परस्परं समीक्षेथा॥मिति कन्याप्रदंश्रीवानंतरम्
 अथोरचतुरित्यादिचतुर्णां मंत्राणां प्रजापतिऋषिर्द्वितीयमंत्रस्यानुष्टुप्छंदरत्रयाणां च
 त्रिष्टुप्छंदः सोमगन्धर्वानयोद्वताः कुमारीसमीक्षणे विनियोगः॥ओं अथोरचतुरप-
 तिनयोधिऋवापशुभ्यः सुमनाः सुवचाः ॥ वीरसुदैवकामा रथोनाशत्रो भवद्विप-
 देशं चतुष्पदे ॥ सोमः प्रथमो विविदेः धर्वो विविदउत्तरः ॥ तृतीयो निनष्टेपतिरतुरी-

च लयेयं नातिचरितव्या नातिचरामीति वरः, कोदात्करमा अदात्कामोदात्कामादा-
दात् । कामो दाता कामः प्रतिगृहीता कोमतत्ते इति त्रिःगोरीकन्यामिसां विप् यथाशक्ति
विभूषिताम् । गोत्राय शर्मणे तुभ्यं दत्तां विप् समाश्रय । १। कन्ये ममाग्रतोभूयाःकन्ये
मे दिवि पार्श्वयोः । कन्ये मे पृष्ठतो भूयास्त्वदानान्मोत्वमाप्नुयाम् । रामम श्रेष्ठकुले जा-
ता यावद्दर्षणि पालिता । तुभ्यं विप्र मया दत्ता पुत्रपौत्रपुत्रवर्धिनी ॥ ३ ॥ कुर्वैतत्कन्यादान-
प्रातिष्ठा ॥ सिध्यर्थ इदं सुवर्णगोमिश्रुनं च वराय तुभ्यमहं संपूददे । यज्ञसाधनभूताया । विश्व-
रथाद्यौघनीयानां । विश्वरूपधरो देवः प्रीयतामनया गवा । ततो दाता, भाजनगोभू-
दासी माहिषी गजाश्ववाहनगृहशय्यावस्त्रालंकारादियथाविभवं संकल्पपूर्वकं दद्या-
दिति संस्कारगणपती । कृतस्य कन्यादानकर्मणाः सांगतसिध्यर्थं यथासंख्याका-
न्ब्राह्मणान्भोजयिष्ये । कृतस्य कन्यार्थं तन्मध्ये न्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थं यथो-

चारणं विप्रः करोति ॥ कन्यादानम् ॥ ततो दाता शंखस्य दूर्वांजनफलपुष्पचन्दनजल-
 न्यादाय जामातृक्षिण करोपरि कन्यादानेण करं निधाय ॥ ॐ दाताहं वरुणो राजा
 इत्थमादित्यदैवतम् ॥ विप्रोऽसौ विष्णुरूपेण प्रतिगृह्णात्वयं विधिः ॥ विप्रतिरिक्तगृही-
 तपत्ने विप्रोऽद्यावित्यत्र वरोसाविति पठेत् ॥ इति पठित्वा ॐ अथ तत्सद् ब्रह्मणो
 द्वितीयपरार्धे श्रीश्वेतवारहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तेऽष्टाविंशो ब्रह्मणो युगे कालिप्रथमचरणे
 जम्बुद्वीपे भरतखण्डे आश्यावर्ते पुण्यक्षेत्रेऽसुक्तीं मासोत्तमेऽसुक्तीं मासेऽसुक्तेऽसुक्-
 तिथावसुकवासरे असुकगोत्रोऽसुकप्रवरोऽसुकशर्मा मससमस्तपितृणां निरतिशयानन्द-
 ब्रह्मलोकावाप्त्यादिकन्यादानकल्पोक्तफलप्राप्तये अनेन वरेण अस्यां कन्यायां उत्पाद-
 यिष्यमाणसंतत्या द्वादशावरान् द्वादशापरान् पुरुषांश्च पवित्रोर्कुमात्मनश्च लक्ष्मी-
 नारायणप्रीतये ब्राह्मविवाहविधिना कन्यादानमहं करिष्ये ॥ कन्यां कनकसंपन्नां कनका-

विनियोगः । ॐ परिधस्ये यज्ञोधार्यै दीर्घांशुत्वाय जरदष्टिरसि ॥ शमं च जीवामि
 शरदः पुरुचीरायस्पोषमभिसंठययेधे ॥ इति पठित्वा वरः परिधत्ते इति अधोब्रह्म
 यशसेतिमन्नस्य प्रजापति ऋषिर्जग्तीद्वन्दोऽविधातादेवतावासो धारणे विनियोगः ॥ ॐ
 यशसामाद्यावापुश्वी यशसेद्राबृहस्पती ॥ यशो भगश्च माऽऽविदश्शोमा प्रतिपद्यताम् ॥
 इति पठित्वोत्तरीयं परिदधाति । ततो वरस्य कन्यायाश्च द्विराचमनम् ॥ ततः कन्याप्र-
 देन परस्परं समंजेषां इति प्रेषितयोः कन्यावरयोः परस्परमाभिसुर्वाकरणम् । तत्र वर-
 पठनीयो मंत्रः ॥ ॐ समंजन्त्विति मन्त्रस्याथर्वणऋषिरनुष्टुप्छन्दो विश्वेदेवादेवता
 मैत्रीकरणे विनियोगः ॥ ॐ समंजंतु विश्वेदेवा समापो हृदया नि नौ ॥ संमातरिश्वा-
 संधाता समुदेष्टी दधातु नौ ॥ इति वरः पठेत् ॥ ततः कन्याप्रदकर्तृकप्रथिबंधनं कं कणा-
 बंधनं कन्यावरयोः कन्याया वराय तत्समये पाणिग्रहणम् ॥ आचारात् ॥ ततः गोत्रो-

तद्रक्षणार्थं किं विनियुज्य अस्मिन्पुण्याहे धर्मार्थकामप्रजासंतत्यर्थं दारापरिमहणमहं
करिष्य कौतुकागाराद्वरःकन्यासानीयमंडपेकन्या द्वैमातुरोकारलक्ष्मीकुबेरानर्चयेत् ततो
यजमानः वराय वस्त्रचतुष्टयं प्रयच्छति तेषु वरावस्त्रद्वयंकन्यायैददाति वस्त्रद्वयंस्वयं
परिधत्ते ॥ जरांगच्छति मंत्रस्य प्रजापातेऋषिस्त्रिष्टुच्छंदो वासो देवता वस्त्रपरिधाने
विनियोगः ॥ ओं जरांगच्छ परिधत्स्व वासो भवाऽऽकृष्टीनामिश्रित पावा ॥ शतं च
जीव शरदःसुवर्चरारिषं च पुत्राननुमद्यस्वायुष्मतीदं परिधत्स्व वाः ॥ इति पाठित्वा
परिधानवस्त्रं तस्यै ददाति वरः ॥ या अकृताज्ञितिमंत्रस्यप्रकरणकृषिर्वासोदेवता वस्त्र
परिधाने विनियोगः ॥ ओं या अकृत्तन्न वयं या अतन्वत ॥ याश्च देवीस्तं तु न भित्तोत-
नंथतस्त्वादेर्वाजरासे संवप्रयस्वाऽऽयुष्मतीदं परिधित्स्त्रवासः ॥ इति पाठित्वात्तरारिषं ददा-
ति वरः परिधारस्यै इतिमंत्रस्याथर्वणकृषिस्त्रिष्टुपूज्यन्द्स्तन्तवो देवता वासः परिधाने

ऽस्तु ॐ नसामे प्राणास्तु ॐ अक्षणामे चक्षुरस्तु ॐ कर्णयोमे श्रोत्रमस्तु ॐ बाह्वोमे
 बलमस्तु ॐ ऊर्वोमे अजरेस्तु ॐ ओरिष्टानि मेऽगानितस्तन्वामेसह संतु इत्या-
 र्यादि प्रत्येकसर्वगात्राणि स्पृशेत ॥ ॐ गौगौगौरित्याभिहितं यत्रमानेन । ततो वरः
 ॐ मातारुद्राणां दुहितो वसुनां ॐ स्वसादित्यानाममृत्तम्य नाभिः ॥ प्रनुवोचं चिक्रितु-
 षेजनायमागामनागामिति वाधिष्ठ ॥ मम चासुष्यचासु कशर्मणो यजमानस्योभयोः
 पाप्माहत ॐ उरसृजन तृणान्यस्तु ॥ इति तृणं द्विद्यात् ॥ अस्मिन्निवाहकर्मणि पञ्चभूः
 संस्कारपूर्वकमग्निस्थापनं करिष्ये ॥ ततो वेदिकायां तुषकेशशांकादिरहितायां हस्तमा-
 त्रपरिमितिचतुःस्त्रां भूमिं कुशैः पारिसमुह्य तान्कुशानैशान्यां परित्यज्य गोमयोदनेनो-
 पलित्य सुवैणस्पयेन वा प्रागग्र देशमात्रमुत्तरोत्तरक्रमेण त्रिरुह्यिष्य उल्लेखनक्रमेण-
 नामिकागुष्ठाभ्यामुद्धृत्यजलेनाभ्युक्ष्यतत्रतूष्णीं क्वांस्यपात्रस्थवाहिं प्रत्यङ्मुखं समाधाय

इति दातृकरस्थमेव निरीच्य ॥ ॐ देवस्य रवेति ब्रह्मा ऋषिर्गायत्राच्छंदः सविता देवता
 मधुपर्कग्रहणे विनियोगः । ॐ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनो बाहुभ्यां पूष्णो हस्ता-
 भ्यां प्रतिगृह्णामि ॥ इत्युक्त्वा मधुपर्कं पाणिभ्यां गृहीत्वा वामहस्ते कृत्वा ॥ ॐ नम-
 स्यावाश्रयेति प्रजापतिऋषिर्गायत्रीच्छन्दः सविता देवता मधुपर्कालोडने विनियोगः ॥
 ॐ नभश्चावाश्यायान्नदाने यत् आविचंद्रं तं तं निष्कृतामि ॥ इत्यनामिकया त्रिःप्रदक्षि-
 णामालोड्य अनामिकांगुष्ठाभ्यां भूमौ क्षिपेत् ॥ पुनस्तथैव द्विःप्रत्येकं क्षिपेत् ॥ ॐ
 यन्मधुन इति मन्त्रस्य प्रजापतिऋषिर्मधुपर्को देवता अनुष्टुप्छंदः मधुपर्कप्राज्ञाने विनि-
 योगः ॥ ॐ यन्मधुनोमधवंपं परमं रूपमन्नद्यं । तेनाहं मधुनो मधवयेन परमेण रूपे-
 णाऽनाद्येन परमो मधव्योऽन्नादाषामि ॥ इत्यनेन वारत्रयं मधुपर्कप्राज्ञानम् ॥ प्रतिप्राज्ञाने
 चैतन्मंत्रपाठ ॥ ततो मधुपर्कशेषमसंचरद्देशो धारयेत् ॥ आचम्य ॥ ॐ वाह्मन्मन्त्रस्य

ततः आचमनीयमादाय ॐ आचमनीयमाचमनीयमित्यन्येनोक्ते ॐ
 आचमनीयं प्रतिगृह्यतामिति दाता वदेत् ॥ ततो वरः ॐ आचमनीयं प्रतिगृह्यामी-
 त्युक्त्वा यजमानहस्तादाचमनीयमादाय ॐ आमागान्वितिमंत्रस्य परमेषुऋषिर्बुद्ध-
 तीन्द्रन्दः ॐ आपो देवता अपासुपरपर्शने विनियोगः ॥ ॐ अमागण्यश्लास सृज-
 वर्चसा॥ तं माकुरुप्रियं प्रजानामधिपतिं पशूनामरिष्टिं तनूनाम् ॥ इत्यनेन सकृदाचामेत्
 द्विस्रतूर्णाम् ॥ ततो दाता कांस्यपात्रस्य दधिमधुयुतादिकांस्यपात्राणि हितान्यादाय ॥
 पलमेकं घृतं चैव द्विपलं ददिरुच्यते ॥ पलमेकं मयोः कुर्यान्मधुपर्कविधिः स्मृतः ॥
 ॐ मधुपर्को न धुपर्को मधुपर्क इत्यन्येनोक्ते ॐ मधुपर्कः प्रतिगृह्यतामिति दाता वदेत्
 ततो वरः ॐ मधुपर्कं प्रतिगृह्यामीत्युक्त्वा ॥ ॐ मित्रस्येति मंत्रस्य प्रजापति ऋषिः
 पंक्तिश्छंदो मित्रो देवता मधुपर्कदर्शने विनियोगः ॥ मित्रस्य त्वा चतुषा प्रतीचे ॥

मयि पाद्याये विराजो दीहः ॥ इति दक्षिणपादं प्रजालयेत् ॥ त्रियश्वेदादौ वामचरण-
प्रजालनम् । अनेनैव विधिना द्वितीयपादं प्रक्षाल्य ततः पूर्ववद्विष्टरंतरं गृहीत्वा
ॐ विष्टरो विष्टरो विष्टर इत्यादि पठित्वा पादयोरेध उत्तराग्रं वरः कुर्यात् ॥ ततो दुर्वा-
क्षतफलपुष्पचंदनयुताभ्यर्पणं गृहीत्वा यजमानः ॥ ॐ अर्घ्योऽर्घ्योऽर्घ्य इत्यन्येतेके ॐ
अर्घ्यः प्रतिगृह्यन्नामिति दाता वदेत् ॥ ततो वरः ॐ अर्घ्यं प्रतिगृह्णामिभ्युक्तवा यजमान-
हस्तादर्थं गृहीत्वा ॥ ॐ आपः स्थितिमंत्रस्य प्रजापतिऋषिः नुष्टुप्लुन्दः आपो देवता
अर्घ्यग्रहणे विनियोगः ॥ ॐ आपः स्थयुः साभिः सर्वान्कामानवाप्नुवामि । इति शिरस्य-
क्षतादिकं किञ्चिद्वत्वा ॥ ॐ समुद्रं वः इत्यादिमंत्रस्याभ्रवणऋषिर्बृहतीछंदो वरुणो
देवताऽऽर्घ्यजलप्रवाहणे विनियोगः । समुद्रं वः प्राहिणोमि रवां योनिमभिगच्छत ॥
अरिष्टारुमाकं वीरामापरसोत्रिमत्पयः ॥ इत्यर्घ्यपात्रस्थं जलमैशान्यां त्यजन्पठति ।

मिति त्रयात् ॐ अर्चयतेति प्रत्युक्ते वेरोर्पवशनाथ शुद्धमासनं दत्त्वा विष्टरमादाय ॥
 वष्टरं तु पंचविंशतिदर्भमयं कूर्चैर्भ्रूयाकारं भवति ॥ ॐ विष्टरो विष्टरो विष्टरः इत्यन्ये-
 नांके ॐ विष्टरः प्रतिगृह्यतामिति दाता वदेत् ॥ ॐ विष्टरं प्रतिगृह्णाभि इत्युक्त्वा वरो-
 हस्तभ्यां विष्टरं गृहीत्वा ॐ वरमोरणीति मंत्रस्य प्रजापतिऋषिः अनुष्टुप्छन्दो विष्ट-
 रो देवता उपवेशने विनियोगः ॥ ॐ वरमोरिस सप्तानामुद्यतामिव सूर्यः ॥ इमं
 तमाभितष्टामि यो मां कश्चाभिदासति ॥ इति मंत्रेण आसन उत्तमं प्राविष्टरोपरि वर-
 उपविशेत् ॥ ततो यजमानः पाद्यमंजलिनाऽऽदाय ॐ पाद्यं पाद्यं पद्याभित्यन्येनांके
 ॐ पाद्यं प्रतिगृह्यतामिति दाता वदेत् ॥ ॐ पाद्यं प्रतिगृह्णाभि इत्युक्त्वा यजमानांजलितो-
 जालिना पाद्यमादाय वरः ॥ ॐ विराजो दोहोसीति मंत्रस्य प्रजापतिऋषिरापो देवता
 अनुष्टुप्छन्दः पादप्रजालने विनियोगः ॥ ॐ विराजो दोहोसि विराजो दोहमशीय

॥ श्रृंगणेशाय नमः ॥ अथ विवाहः ॥ तत्र कन्याहरतेन षोडशहरतमितं मंडपं
 तद्दक्षिणादिशीर्षदिक्षमां दिशामश्रित्य मंडपसंल्लभनमुत्तराभिमुखं कौतुकागारं मण्डपा-
 द्वाहैशान्यां दिशि जामातृचतुर्हस्तसिकतादिपरिकृततुषकेशशंकरादिरहितां शून्य-
 वेणुनिर्मितां आश्रपत्रादिशोभितां सुवस्त्रञ्छादितां वेदीं च कारयेत् ॥ विवाहादिने
 कृतनित्यक्रियन् जामातृपित्रा आदौ मातृपूजापूर्वकमाभ्युदधिकं कर्तव्यम् । कन्यापित्रा
 च शुचिः शुक्लांबरधरः कृतनित्यक्रियो मातृपूजाभ्युदधिके कृत्वाहृणवेलायां मंडपे
 यजमानः सपत्नीक उत्तरमुखमुपविश्य कुशासने वरः प्राङ्मुखमुपविश्याचम्य स्वस्तिवा-
 चनं कृत्वा प्रतिज्ञासंस्करणं कुर्यात् । ततो देशकालौ स्मृत्वा असुकनाभ्याः कन्यायाः
 अथ विवाहं करिष्येतत्र गृहगताय स्नातकाय वराय कन्यादानांगभूतं मधुपर्ककरिष्ये
 आसनस्य पश्चात्सिंहंतं वरं प्रति कन्यापिता ॐ साधु भवानास्तामर्चयिष्यामो भवन्त-



॥ अथ विवाहपद्धतिः ॥

मङ्गलाष्टकशाखोच्चारसहितश्च ।

